

natura, ac si Christus ad liberandam illam nihil egisset; ergo re vera Christus pro illa non satisfecisset. Dices: non satisfecisset efficaciter, tamen satisfecisset saltem quoad sufficientiam. Sed contra, quia satisfactio quoad sufficientiam requirit ut, si ex parte hominis non steterit, ei sit utilis ad remissionem culpæ vel poenæ; sed in casu positivo quo Deus non acceptaret ullo modo satisfactionem Christi, opera Christi nullum haberent effectum in homine, etiam si ipse vellet, et quantum in ipso est facheret ad aliquem fructum ex ipsis capiendum, nam supponimus Deum omnino non acceptasse ad ullum effectum opera Christi, prout facere poterat. Unde, tam satisfactio quoad sufficientiam, quam quoad efficaciam, requirit acceptationem sibi proportionatam; in eo ergo casu neque quoad sufficientiam Christus pro nobis satisfecisset. Dicetur forte Christum quantum est ex se satisfecisse, si Pater acceptare vellet, tamen de facto in eo casu non satisfecisse, quia Pater non acceptavit. Sed contra, quia quod Christus vel quisvis alias satisfaciat, necne, non pendet ex futuro, et quasi extrinseco eventu, qualis est quod alius acceptet vel non acceptet; quia hoc solum addit denominationem extrinsecam operi satisficiens. Ratio autem satisfactionis non consistit in extrinseca denominatione, sed in intrinseco valore, et efficacia operis et personæ satisficiens, ratione cuius vel per se tollit offendit, vel moraliter cogit alterum ut illam remittat; ergo, quamdiu opus morale non habet hanc efficaciam, non potest dici satisfactio ex justitia, sed ad summum dici poterit habere opus ex se, vel ex conditione personæ satisficiens, sufficientem et condignum valorem, si aliæ necessariæ conditiones concurrant ex parte personæ cui fit satisfactio. Confirmatur ac declaratur secundo ex ratione meriti, quod, ut sit proprium meritum de iustitia, requirit hanc vim moralem cogendi alterum ad reddendum præmium; et ideo necessario presupponit ut tale præmium propositum sit operantibus ut bravium seu corona ex condicto pacto vel promissione, ut iterum dicturi sumus infra, quæst. 19. Tandem propter hanc causam satisfactio nostra oblata pro animabus purgatorii non censemur ex justitia, si supponatur non esse infallibile ex lege seu promissione, quod pro illis acceptanda sit. Est ergo necessaria talis promissio seu pactum, quo posito oriatur obligatio ex justitia acceptandi satisfactionem.

50. *Quid sentiendum sit.* — In hac re potest esse varietas in modo loquendi, et ideo distinguere possumus; aliud enim est loqui de satisfactione in potentia proxima (ut sic dicam), aliud vero de satisfactione actuali. Priori modo satisfactionem voco opus quod de se habet valorem vel sufficientiam ad satisfaciendum, tamen neque ex sola rei natura, neque ex conventione aliqua destinatum est ut sit actualis et realis solutio debiti. Posteriori autem modo voco satisfactionem actualis opus illud, quo vere et realiter solvitur debitum, ita ut post illam solutionem exhibtam, nulla alia similis, seu in eo genere, juste exigi possit. Dico ergo ad satisfactionem priori modo sumptam, seu melius, ad efficiendum opus de se satisfactorium, non esse necessarium ut alter acceptet, vel teneatur acceptare. Hoc probant rationes priori loco factæ, et rationes in contrarium nihil contra hoc obstant, ut per se patet; imo exemplum illud de animabus purgatorii hoc confirmat; dicimus enim nos satisfacere pro animabus purgatorii, etiam si nobis infallibile non sit, opera nostra pro illis acceptari; quia, quantum est ex parte nostra, satisfactoria opera pro illis offerimus, in quibus, quatenus in gratia fundantur, condignitas est et valor ad satisfaciendum pro illis, si velit Deus acceptare. Ulterius vero addo, ad propriissimam satisfactionem posteriori modo sumptam, necessariam esse prædictam moralem vim, quæ sit in opere satisfactorio, ut procedit ab operante, ad solvendum debitum, ut nulla alia satisfactio similis seu ejusdem rationis juste exigi possit, sive hoc sit ex natura rei, sive ex conventione et pacto, seu promissione, juxta varios modos satisfactionis supra explicatos. Et hoc probant rationes posteriori loco factæ.

51. *Ad rationes in contrarium.* — Neque quicquam obstant priores rationes; solum enim probant, ad efficiendum opus de se satisfactorium, non esse necessarium obligacionem acceptandi satisfactionem, secus vero ad actualiter et infallibiliter satisfaciendum. Et quoad hoc est quodammodo simile, quodammodo vero dissimile, exemplum de emptione justa, quæ inter homines exercetur absque obligatione alterius partis; tenet enim similitudo in hoc, quod, sicut potest quis offerre pecuniam vel rem aliam sufficientis valoris ad emendum aliquid, quamvis venditor non teneatur vendere, ita potest quis opus de se satisfactorium pro alio offerre, etiam si alter

acceptare non teneatur; et consequenter erit in utroque casu similitudo in hoc, quod, sicut, alio non acceptante, revera et actualiter non perficitur satisfactio, nec manet debitum solutum seu ablatum, ita si in casu emptionis alter nolit vendere, non perficitur emptio, nec pecunia aut res oblata subit rationem actualis pretii (ut sic dicam). Est autem consideranda dissimilitudo, nam in emptione aut venditione humana, pecunia, quæ offertur in pretium, permanens est; unde, quamvis non consummetur contractus, valorem suum retinet, semperque est apta ut per illam possit eadem res vel alia æquivalens emi, manetque (per se loquendo) sub dominio et potestate prioris domini, qui illam obtulit in pretium, et ratione illius semper manet potens ad rem similem emendam, quoties alius velit contractum perficere. At vero in satisfactione, sicut opus, quo fit satisfactio, transitorium est, quia in actione vel passione consistit, ita valor satisfactionis cum ipsomet opere transit. Unde, si tunc, cum fit, non acceptetur, et consequenter non habeat effectum actualiter satisfaciendi, omnino perit et frustratur ejus valor, neque amplius potest operans per illum satisfacere, quia opus satisfactorium, et valor ejus, nec manet in se, neque etiam manet in acceptatione divina, seu alterius cui fit satisfactio, cum supponatur opus a principio non fuisse acceptatum. Et hinc fit ut in emptione et venditione quæ fit ex rebus permanentibus, melius intelligatur posse intercedere contractum justitiae, etiamsi ex neutra parte sit obligatio acceptandi seu contrahendi, quia unusquisque offert pretium seu rem suam sub ea conditione, Si alter acceptare velit, et æqualem rependere, et, altero non acceptante, alter retinet bona sua integra et perfecta, sicut antea erant, nihilque alteri est simpliciter datum, aut in ejus commodum factum; unde fit ut, licet consensus vel acceptatio contractus semper sit spontaneus, tamen ex utraque parte sit cum onere reddendi æquale, et consequenter quod salvetur vera ratio justitiae. At vero in negotio satisfactionis, nisi antecedat obligatio acceptandi satisfactionem, seu non exigendi aliam, obligatio (inquit) ex natura rei orta vel ex aliquo praecedenti pacto, non ita videtur posse æquitas et mutua justitia intercedere; nam, si unus offerat suum satisfactorium opus, et alter non acceptet, quantum ad rem præsentem attinet, omnino amittit opus suum, quia neque effectum consequitur, neque valorem

sue satisfactionis retinet, sed in alium transfert, quoad potest, juxta materiæ capacitatem. Unde fit quod, si in eo casu alter accipiat satisfactionem absque obligatione, magis exercet opus gratiæ et liberalitatis quam justitiae, quia etiam si non acceptet, manebit opus satisfactorium in ejus honorem factum, nihilque amplius commodi aut honoris reportat acceptando quam non acceptando satisfactionem; et ideo talis acceptatio mere gratuita ac liberalis censemur, et eadem ratione satisfactio sic facta non erit ex perfecta justitia, quia, dum fit, et ex modo quo fit, non habet vim perficiendi opus justitiae. Et propter eamdem causam, ut talis satisfactio (et idem est de merito, ut infra dicam) sit ex propria justitia, necesse est ut antecedat pactum vel promissio in qua fundetur, ratione cuius habeat vim ita satisfaciendi, seu resarcendi injuriam, neque post illam possit juste exigi alia satisfactio. Et ex his resonum est ad confirmationem difficultatis priori loco posita. Potestque hæc doctrina humano exemplo declarari, nam in omnibus contractibus qui circa actiones humanas versantur, ut ratio justitiae locum habeat in talibus actionibus, necesse est ut pactum et obligatio sub conditione operis antecedat, quæ illis verbis explicatur: Facio ut facias. Unde, si absque tali pacto formali vel virtuali contingat aliquem laborare in utilitatem alterius, non censemur facere opus justitiae, sed gratiæ vel liberalitatis. Quod si alter velit pro tali opere mercedem ad æqualitatem persolvere, similiter non censemur opus justitiae facere, sed gratitudinis, vel alterius virtutis similis, ut misericordiæ vel liberalitatis.

52. *Christi satisfactionem Deus necessario acceptarit, ex suppositione.* — Ex his ergo omnibus concluditur, etiam in satisfactione Christi necessariam fuisse ex parte Dei non solum actualiem acceptationem, sed etiam obligacionem seu necessitatem acceptandi, facta oblatione suæ satisfactionis ex parte Christi; quia doctrina data generalis est, et ratio ejus æque procedit in justitia ad Deum et ad homines. Unde, cum ostensum sit hujusmodi necessitatem non habere locum in Deo absolute et simpliciter ex vi solius oblationis Christi, necessarium consequenter est ut antecesserit pactum seu promissio Dei sub conditione talis operis, ut opus satisfactorium Christi fundatum in tali promissione haberet moralem vim juste satisfaciendi, ita ut non potuerit Deus, post talem satisfactionem, aliam similem pro-

ota natura ab humano genere exigere. Potest quidem Deus post Christi satisfactionem oblatam expectare in singulis hominibus applicationem illius satisfactionis per media ab ipsomet Deo et Christo ordinata et instituta, et similiter potest a singulis hominibus pro peccatis propriis actualibus propriam et personalem satisfactionem exigere, quia Christus non aliter, nec sub alia ratione satisfactionem suam pro nobis obtulit, nec Deus aliter illam acceptavit, aut acceptare promisit; tamen, eo modo quo Christus illam obtulit, nimur ad satisfaciendum quoad sufficientiam pro toto genere humano, et ut esset veluti quedam causa universalis, quae singulis applicari posset, et applicanda esset juxta divinæ dispositionis ordinem, hoc (inquam) modo non posset Deus juste aliam satisfactionem ab humano genere exigere, et consequenter nec posset Christi satisfactionem repudiare; et hoc sensu dicimus necessarium fuisse illam acceptare, eamque necessitatem ex precedente promissione ortam fuisse. Quod autem hoc pactum seu promissio Dei ad Christum intercesserit, colligi potest ex illo Isaiae 53: *Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longævum, et voluntas Domini in manu ejus dirigetur, pro eo quod laboravit anima ejus, videbit et saturabitur.* Et infra: *Iniquitates eorum ipse portabit, ideo dispertiam ei plurimos, etc., usque ad finem capit. De qua promissione et pacto multi Patres intelligent illud Psalm. 2: *Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ.* In verbo enim illo, *Postula a me,* intelligitur significata oratio Christi fundata in suis meritis et satisfactione, et in dignitate personæ sue. Ex materia etiam de merito et satisfactione, constat hanc promissionem aliis hominibus esse factam; multo ergo magis ipsi Christo.*

53. *Quænam fuerit hæc necessitas ex parte Dei.* — Sed jam sequitur ut explicemus quomodo potuerit in Deum cadere hæc necessitas vel obligatio acceptandi satisfactionem, praesertim ex ratione justitiae; hoc enim est quod præcipue impugnant rationes, quibus priorem partem sententiae Andrae Vega confirmavimus. Propter quas multis incredibile videtur Deo attribuere veram ac propriam rationem justitiae, eumque debitorem creaturæ vel etiam Christi constituere.

54. *Necessitas illa fuit ipsa justitiae rectitudino.* — *Prima probatio, ex Scripturis.* — Nihilominus dicendum est, posita prædicta pro-

missione, ex vera hac propria justitia debuisse Deum Christi satisfactionem acceptare. Hæc assertio imprimis consentanea est sacris Scripturis, ubicumque sermo est de meritis justorum, et de præmio illis ex justitia redendo; nam, si respectu aliorum habet in Deo locum justitia, multo magis respectu Christi. Quam consequentiam nemo negabit, tum propter majorem excellentiam et perfectionem operum Christi; tum etiam quia, si quid est justitiae in nostris meritis, totum id fundatum est in justitia Christi; tum denique quia, si Deo non repugnat hoc justitiae debitum respectu alicujus, neque etiam respectu Christi repugnabit. Quod si ex parte Dei non repugnat, neque etiam ex parte Christi deesse potest aliquid ad tale debitum inducendum. Antecedens vero constat ex illis verbis 2 ad Timoth. 4: *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, in reliquo repesita est mihi corona iustitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex.* Et ad Corinth. 9: *Certus sum, quia potens est depositum meum servare in illum diem justus judex.* Et eodem modo fit sœpe in sacra Scriptura mentio justi judicii Dei, 2 ad Thessal. 1, ad Rom. 2. Responderi potest, in his et similibus locis sumi justitiam late et impropto modo, seu per quædam metaphoram. Sed hoc non videtur convenienter dici; ut enim docuit Aristoteles, 5 Ethic., cap. 1, duobus modis justitia dicitur, scilicet, generaliter et specialiter. Priori modo significat omnem virtutem seu collectionem virtutum omnium, quomodo nos virum studiosum, justum vocamus, et gratiam cum donis suis appellamus justitiam. Posteriori autem modo significat certam virtutis speciem; quamquam ergo certum sit priori modo posse Deum justum appellari, et hoc sensu dici posse justitiam Dei esse generalem virtutem, per quam in omnibus operatur Deus quod æquum est et bonum, quo modo potest intelligi quod de Deo dicitur 2 Machab. 1: *Solus bonus, solus præstans, solus justus, et omnipotens, et æternus,* licet (inquam) hoc ita sit, tamen dubitari non potest quin etiam posteriori modo tribuatur justitia Deo in Scriptura sacra; nam justitia illa generalis non est unum aliquod speciale attributum Dei distinctum a cæteris, nimur a misericordia, charitate, etc., sed illa omnia comprehendit, tanquam totum quoddam singula complectens, ex quibus constat. At vero Scriptura tribuit Deo justitiam ut speciale attributum, distinctum a misericordia, liberalita-

te, et similibus virtutibus. Psalm. 10: *Misericordia et veritas obviaverunt sibi, justitia et pax osculatæ sunt;* et illud Psalm. 84: *Justus Dominus, et justitiam dilexit; æquitatem vidit vultus ejus;* et ex prioribus etiam testimoniosis id constat, ut statim ostendam. Certum ergo est non solum justitiam generalem, sed etiam specialem Deo tribui.

55. Quod autem non improprie aut metaphorice, sed vere et proprie tribuatur, primum ostendi potest ex generali regula interpretandi Scripturam, scilicet, quandcumque potest absque incommodo proprie exponi, ita esse intelligendam, neque esse absque necessitate ad metaphoras recurrentem; quod enim hic possit sine inconvenienti ita intelligi, ostendemus in sequentibus, quia justitia ut sic dicit perfectionem simpliciter, nullamque imperfectionem necessario involvit. Deinde id colligi potest ex multitudine locorum in quibus divina Scriptura absolute ita loquitur absque ulla insinuatione metaphoræ aut improprietas. Imo tot nominibus ad propriam justitiam spectantibus hanc virtutem Dei declarat, ut per hoc ipsum satis videatur omnem metaphoram excludere. Huc enim spectat nomen *mercedis, conventionis, et pacti,* Matth. 20: *Voca operarios, et redde illis mercedem,* et infra: *Nonne ex denario convenisti mecum? Tolle quod tuum est, et vade. Merces enim imputatur ei qui operatur, non secundum gratiam, sed secundum debitum,* ut ait Paulus, ad Roman. 4; nomen ergo mercedis proprietatem justitiae indicat; unde est illud 1 ad Cor. 3: *Unusquisque mercedem recipiet secundum suum laborem;* et illud Apocalyp. ultimo: *Ecce venio cito, et merces mea tecum est, reddere unicuique secundum opera sua.* Et, ut constet hoc negotium ad propriam justitiam pertinere, aliis locis excluditur a Deo injustitiae vitium, propriæ justitiae contrarium, 1 Petri 1: *Sive acceptance personarum judicat, secundum uniuscujusque opus.* Ad Hebr. 6: *Non est injustus Deus, ut obliviscatur operis vestri.* Ex his ergo testimoniosis probabiliter colligitur esse in Deo veram et propriam justitiam, et consequenter etiam debitum justitiae posse aliquo modo in Deum convenire; nam, licet supra dixerimus posse interdum accidere operari ex justitia absque obligatione justitiae, tamen hæc operatio, quæ est reddere mercedem, intrinsece includit aliquam rationem debiti. Per hanc ergo virtutem reddit Deus unicuique quod speciali jure illi debitum est, supposita promissione et pacto ipsius Dei.

56. *Secunda probatio ex Patribus.* — Unde argumentor secundo testimonis Patrum, qui hoc genus debiti in Deo recognoscunt, neque aliquid de perfectione ejus minuere existmant, quia, cum supponat promissionem ejus et pactum, totum in eo nascitur quasi ab intrinseco et ex propria voluntate, quia, ut sœpe dixi, per nullam actionem alterius, ex vi illius solius, potest obligari. *Quis enim prior dedit illi, et retribuet ei?* Ad Rom. 11. Tamen supposita gratia promissionis sue sub conditione operum, non repugnat ei, ut per talia opera debitor fiat. Sic Chrysostomus, homil. 3 in Matth.: *Tu salvari te Dei gratia confitere, ut se ille tibi debitorem fateatur, nec modo pro operibus tuis, verum etiam pro hac gratia, humilique sententia. Quando enim aliqua fecerimus, habemus eum proculdubio debitorem.* Cyprianus, lib. de Opere et eleemosynis, in fine, de omni Christiano per gratiam Dei bene operante, inquit: *Promeretur Christum judicem, et Deum computat debitorem.*

57. At dicet aliquis, hos Patres non dicere Deum esse debitorem ex justitia, sed simpliciter esse debitorem, quod potest intelligi ex fidelitate ratione promissionis, ut expressius declaravit Augustinus super Psal. 83, tractans illud 2 ad Corinth. 4: *Reposita est mihi corona iustitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex. Quid (inquit) reddet? Quod tibi debet? Unde tibi debet? quid illi disti? Debitorem ipse se fecit, non accipiendo, sed promittendo;* et sermon. 16 de Verb. Apostoli: *Debitor (inquit) nobis factus est Deus, non aliquid accipiendo, sed quod ei placuit promittendo.* Et in idem redit quod inquit Fulgentius, in prefatione librorum ad Monimum: *Seipsum sua largitate dignatus est sacerde debitorem.*

58. Sed imprimis, cum prædicti Patres ea ratione dicant esse Deum debitorem, ut exponant qua ratione reddit justis coronam justitiae, satis significant se loqui de debito ex justitia, quod ex promissione onerosa interdum nascitur, et ideo, quamvis promissionis meminerint, quoniam necessaria est, non propterea justitiam excludunt. Quod potest aptissime declarari ex doctrina Pauli in epist. ad Rom., c. 11, dicentis: *Si autem gratia, non ex operibus, aliqui gratia jam non est gratia, id est, non gratis datur; docet ergo Paulus id, quod a Deo datur ex operibus, non dari gratis; ergo sentit dari ex debito, non quocumque, sed ad justitiam pertinente. Patet consequentia, quia dari gratis, tantum*

huic debito directe opponitur; quod enim datur solum ex debito simplicis promissionis, gratis nihilominus datur. Imo, licet ad obtinendum rem simpliciter missam requiratur aliquid opus, si non attingat propriam rationem digni et justi meriti, adhuc gratis datur, licet intercesserit promissio; sic enim justificatio et remissio peccati datur ex debito promissionis, supposita contritione, et nihilominus gratis datur, ut infra ostendemus; ergo, juxta predictam Pauli doctrinam, in his quæ a Deo non gratis dantur, sed ex operibus, intercedit aliquid genus arctioris debiti quam sit simplicis promissionis. Hoc ipsum eleganter declaravit Bernardus, tractatu de Gratia et libero arbitrio, sub finem, dicens: *Quo pacto eam, quam sibi repositam presumit (scilicet Paulus), coronam vocat justitiae? An quoniam juste jam et ex debito requiritur quodcumque vel gratis promittitur?* Denique ait: *Scio cui credidi, et certus sum quia potens est depositum meum servare. Dei promissum, suum appellat depositum, et quia credidit promittenti, fidenter promissum repetit. Promissum quidem ex misericordia, sed jam ex justitia persoventum. Est ergo quam Paulus expectat, corona justitiae Dei, non sua; justum quippe est ut reddat quod debet, debet autem quod pollicitus est.* Infra vero exponit hanc justitiam ita appellari justitiam Dei, ut tamen ejusdem justitiae voluerit Deus hominem habere consortem, eum faciendo ejusdem coronæ seu præmii promeritorem; cum operum, quibus erat illa repromissa corona, habere dignatus est coadjutorem. Et in eodem sensu dixit Petrus Chrysologus, serm. 23, ad finem: *Nonne homo homini exiguae carthulae obligatione constringitur? Deus tot et tantis voluminibus caret, et debitor non tenetur?* Sed dicas: *Esto quod debet, quo exigente restituet?* Se ipso; quia non potest ille mentiri; idem ipse est et executor et debitor. Deinde, si debitus, ex simplici promissione ortum, Deo non repugnat, nec diminuit dominium ejus, neque aliquam aliam imperfectionem illi affert, cur dicetur omne justitiae debitus illi repugnare, aut imperfectionem afferre? Nulla certe est sufficiens ratio, ut ex solutionibus argumentorum, et ex sequente discurso magis constabit.

59. *Tertia probatio, ex ratione.* — Tertio igitur argumentor ratione, quia operari ex propria et formali justitia, per se ac formaliter loquendo, dicit perfectionem, et operari ex debito ejusdem justitiae non dicit imperfectionem, sed supponit potius perfectio-

nem alterius virtutis, et includit sapientissimam rationem et dispositionem divinæ providentiae; ergo utrumque cadit in Deum, et maxime respectu operum et satisfactionum Christi. Major per se nota videtur, quia justitia, ut sic, virtus est perfectissima. Unde, si nihil aliud addatur, in illius affectu et voluntate nulla imperfectio includitur. Minor declaratur variis modis: primo, ex D. Thom., 1 p., q. 21, art. 1, ad 3, ubi ait in nomine debiti importari ordinem exigentiae vel necessitatis; ergo non magis repugnat Deo debitum aliquid faciendi, quam necessitas; sed, quamvis Deo repugnet simpliciter et absolute, non tamen repugnat ei necessitas ex suppositione alterius voluntatis seu promissionis ejusdem Dei; ergo neque ei repugnabit debitum ex suppositione, quia, sicut necessitas ex suppositione non tollit libertatem, nec minuit illum, simpliciter loquendo, ita nec debitum ex suppositione promissionis liberæ ipsius Dei tollit aut minuit perfectum dominum, quod potissimum consistit in libertate Dei omnipotentiæ conjuncta. Hinc vero addit D. Thomas, citato loco, et 1. 2, q. 114, art. 1, ad 3, ex hoc debito non proprio denominari Deum debitorem nobis, sed sibi ipsi, in quantum debitum est ei, ut sua ordinatio impleatur, nec posset exactione creaturæ sequi hoc debitum, nisi supposita divina ordinatione, quod magis explicans eadem 1. 2, q. 114, art. 1, ad 2, dicit, per hoc debitum non obligari Deum creature, sed potius creaturam subjici Deo, ut in ea divina ordinatio impleatur; quæ observatio D. Thomæ prudentissima est, et ad castum loquendi modum spectat, non vero repugnat doctrinæ, quam explicamus, sed potius eam supponit. Est etiam fundata in alia ratione optima, quam mox exponemus solvendo argumenta. Secundo declaratur idem; nam hoc debitum justitiae divinæ non oritur ex aliqua lege, neque ab extrinseco provenit (ob quam rationem, inter alias, recte dicitur non obligari Deum hoc debito), sed oritur ex intrinseco, et connaturali rectitudine ipsius divinæ voluntatis, cui naturalis est omnis perfectio, quoad constantiam et rectitudinem voluntatis spectat; et ideo illi naturale est ac necessarium ut, postquam aliquid decrevit ac voluit, in ea voluntate immutabilis perseveret. Item, quamvis libere loquatur, tamen, si loqui vult, necessarium est ei vera loqui. Sic etiam quamvis libere promittat, tamen, quod semel promisit, necessario implet, non ex debito aut obligatione legis,

sed ex naturali rectitudine fidelitatis. Ita ergo, quamvis libere paciscatur, vel (quod idem est) sub conditione onerosa promittat, tamen, postquam semel paciscitur, necessario constat conventioni factæ, non ex extrinseca obligatione, aut debito, sed ex naturali rectitudine justitiae; tale ergo debitum sic declaratum, et ad justitiam applicatum, non importat imperfectionem magis quam applicatum ad alia attributa.

60. Quod si quis dicat hoc debitum justitiae sic declaratum non excludi a Deo propter imperfectionem, sed solum non distinguat etiam ratione a debito promissionis seu fidelitatis, contra hoc insto tertio, quia, formaliter ac præcise secundum rationem loquendo, distinctum est fundamentum utriusque debiti seu necessitatis; unde distincta etiam est honestas in utriusque objecto et actu; ergo hoc debitum, de quo modo agimus, non pertinet formaliter ad fidelitatem; ergo spectat ad justitiam, non enim potest alia virtus ex cogitari ad quam pertineat. Major declaratur, quia debitum fidelitatis oritur ex sola promissione Dei, et ex veritate ac constantia ejus; debitum autem, de quo modo agimus, quamvis requirat promissionem, et in ea potissimum fundetur, tamen et illa promissio diversæ rationis est, eo quod sit onerosa, et virtuale pactum includens; et non ex sola illa debitum nascitur, sed adjuncto opere quod in homine ipsa promissio requirit; et ideo tale debitum operibus commensuratur seu proportionatur, et in Scriptura sacra non soli Dei promissioni, sed ipsis etiam operibus ex gratia Dei factis, et in promissione fundatis, attribuitur, juxta illud Psal. 65, Matth. 16, ad Rom. 2, Apocalypsis ultimo: *Reddet unicuique secundum opera sua;* et ad Galat. 6: *Quæ seminaverit homo, hæc et metet;* 1 ad Corinth. 3: *Unusquisque mercedem accipiet secundum suum laborem.* Atque hinc etiam fit ut in posteriori genere promissionis, seu debiti, majus quoddam jus intercedat ex parte hominis ad mercedem seu præmium, quam sit in simplici promissione ad rem promissam; quia illud acquisitum est per propria opera, per quæ operarius quodammodo facit suam, mercedem promissam; quia *dignus est operarius mercede sua*, Lucæ 10; et ideo dixit paterfamilias, Matth. 20: *Tolle quod tuum est, et vade.* Et hoc ipsum est quod Paulus dicebat: *Quæ seminaverit homo, hæc et metet.* Est ergo distincta ratio honestatis in illo objecto, et in actu ejus.

61. Ultimo declaratur in hunc modum, nam Deus proprie et vere exercet actum iudicii, cum bonis præmium tribuit pro meritis, ut ex Matth. 25, et ex aliis frequentissimis Scripturis sincere intellectis satis constat; sed judicium est actus justitiae, ut ex Philosopho, 5 Ethicor., c. 4, declarat D. Thom., 2. 2, q. 60, art. 1, ubi tandem concludit, judicium pertinere ad justitiam, secundum quod est principaliori modo in principe seu gubernatore, quod maxime in Deum convenit; ergo retributio præmiorum et acceptatio satisfactionis justæ convenient Deo ratione justitiae. Dices convenire quoad formam, non quoad debitum justitiae. Sed contra, nam ostensum est convenire ex honestate et æquitate justitiae quam judicium requirit. Ostensum etiam est ita convenire ut, supposito pacto, ex naturali rectitudine necessario habeat talum actum. Ostensum denique est hoc debitum in præsente, nihil aliud esse quam hanc naturalem rectitudinem seu necessitatem ex suppositione; ergo, si talis actus est ex rectitudine justitiae, est etiam ex debito justitiae. Tandem, quamvis hæc necessitas radicaliter habuerit originem a promissione, tamen formaliter jam est ex ipsa rectitudine justitiae. Quod in hunc modum explico, quia, si mente fingamus Deum esse supremum judicem, et non supremum dominum, teneretur ex justitia ad reddenda præmia proportionata meritis, vel ad acceptandam satisfactionem condignam, et debito modo exhibitat; nunc autem, quamvis Deus simul sit dominus et judex, tamen ratione promissionis statuit non ut in hoc negotio potestate dominantis, sed judicantis; ergo jam ex vi justitiae necessario servat æquitatem in judicando. Et hoc amplius constabit ex solutionibus argumentorum.

62. *Quænam sit Dei justitia a qua nascitur acceptatio satisfactionis Christi.* — Omnia igitur difficultatum solutio, quæ probando priorem partem tertiae sententiae tactæ sunt, potissimum pendet ex dubitatione quæ in tertio argumendo petitur, quænam sit justitia in Deo, ad quam pertinet hoc debitum acceptandi justam satisfactionem, et (quod ejusdem rationis est) remunerandi justa merita. Ad quam breviter respondeo, formaliter ac proprio pertinere ad justitiam distributivam, continere autem eminenter quidquid perfectionis est in justitia commutativa. Priorem partem sumo ex D. Thom., 1 p., q. 21, art. 1, ubi cum inquirat an in Deo